

TEMES

Els historiadors vertebradors de la cultura catalana. Projecte per a la formació d'un diccionari de la historiografia catalana

Antoni Simon i Tarrés

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

El punt de partida: una necessitat científica i nacional cultural

«*La història de la història potser seria l'exercici històric més fructífer que hom podria proposar-se*».¹ Aquesta frase de Pierre Vilar vol posar en relleu la significació que la història i, en general, les ciències socials tenen com a objecte de recerca i reflexió. Avui dia, ningú no nega l'interès de la història de les ciències, car els seus avenços són concebuts com el resultat d'un procés evolutiu complex i resultat d'aportacions múltiples, el qual és necessari i útil tenir present científicament. Tot historiador té la necessitat de conèixer, de la manera més completa possible, les aportacions empíriques, teòriques i metodològiques dels estudiosos que l'han precedit, i, en conseqüència, els estudis sobre història de la historiografia haurien de ser una *eina de treball* imprescindible tant per a la docència com per a la recerca històrica. Malgrat això, sembla clar que una de les llacunes més importants en la ciència històrica catalana és la manca de la seva pròpia història i, si bé darrerament s'han publicat

¹ P. VILAR, *Iniciación al vocabulario del análisis histórico*, Barcelona, 1980, pàg.28.

monografies notables que han reconstruït la trajectòria personal i intel·lectual d'historiadors cabdals de la nostra historiografia com ara Jaume Vicens Vives, Ferran Soldevila, Ramon d'Abadal o Miquel Coll i Alentorn,² a hores d'ara continua mancant una obra que, per la seva globalitat i sistematització, constitueixi un referent per a la història de la historiografia catalana.

És molt possible que aquest dèficit en l'anàlisi historiogràfica hagi contribuït al desconcert i a la desorientació a l'hora de plantejar-se com s'ha de fer —sense complexos, però també sense essencialismes distorsionadors— una història de Catalunya en el sentit d'una història nacional. La Guerra Civil i la repressió franquista posterior tallaren en gran manera l'escola històrica iniciada pels primers romàntics i continuada pels erudits positivistes i els deixebles de Rubió i Lluch. Altrament, la mort prematura de Jaume Vicens Vives va implicar deixar pendents o inacabats molts reptes formulats pel qui fou el gran renovador de la ciència històrica a casa nostra. En aquests talls es perderen molts fils i, potser, una bona manera d'ajudar a recuperar-los és partir d'una recerca historiogràfica seriosa.

D'altra banda, entenem que aquesta mancança té unes implicacions que van més enllà de l'àmbit estrictament historiogràfic i acadèmic. Sorpren molt, en l'àmbit cultural nacional català, que, tot i la significació fonda i constant que a Catalunya, i al conjunt dels Països Catalans, han tingut la història i els historiadors en la vida política, ideològica i sociocultural de la col·lectivitat nacional, no es disposi d'un cens de tots aquells que podem considerar historiadors, de la seva producció, de les grans polèmiques historiogràfiques, de les institucions i publicacions que impulsaven i divulgaven els treballs històrics, etc. Per aquest motiu podem dir que la vertebració i l'exposició ideologicopolítica del complex projecte nacional català contemporani està mancada del coneixement d'un dels seus principals eixos culturals i, segurament, d'un suport prou poderós que permeti —en un moment com l'actual, de canvis i trasbalsaments profunds— afermar una identitat catalana; la qual té en les seves arrels culturals un patrimoni fonamentalment i extraordinàriament valuós per bastir el futur.

² J. M. MUÑOZ i LLORET, *Jaume Vicens Vives. Una biografia intel·lectual*, Barcelona, 1997; E. PUJOL, *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja-Barcelona, 1995; F. VILANOVA, *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*, Lleida, 1996; A. BALCELLS, *Miquel Coll i Alentorn. Historiografia i democràcia (1904-1990)*, Barcelona, 1999.

Les característiques del projecte

L'objectiu fonamental d'aquest projecte consisteix a elaborar un diccionari de la historiografia que reculli la vida, l'obra i el pensament dels historiadors catalans —des dels cronistes medievals fins als autors actuals—, que doni a conèixer les tendències historiogràfiques generals que han incidit en la nostra cultura, les aportacions de les grans institucions científiques, les de les escoles i dels centres d'estudi locals, les revistes i les publicacions cabdals en la producció històrica, les influències exteriors, etc. Una obra que, en definitiva, reflecteixi, valori i contextualitzi les aportacions que han possibilitat el desenvolupament de la ciència històrica a casa nostra i que, a més de constituir una eina valuosa per a la docència i la recerca, contribueixi decisivament al reconeixement per part de la comunitat científica internacional d'una tradició historiogràfica catalana plenament equiparable a les més desenvolupades del món occidental.

Aquest projecte, impulsat originàriament per un nucli d'historiadors format per Jordi Casassas (Universitat de Barcelona), Enric Pujol (Universitat Autònoma de Barcelona), Josep Termes (Universitat Pompeu Fabra) i Antoni Simon (Universitat Autònoma de Barcelona), vol caracteritzar-se pel rigor i la seriositat, i, per aquesta raó, s'ha procedit a una planificació prèvia del diccionari per reduir al mínim les insuficiències i mancances que solen tenir aquest tipus d'obres. Aquesta planificació s'ha concretat en les actuacions següents:

1. S'ha elaborat una base de dades d'història de la historiografia dels Països Catalans que conté cinc tipus d'entrades: *a)* historiadors; *b)* revistes i publicacions; *c)* institucions; *d)* obres cabdals i *e)* conceptes i tendències historiogràfiques. Aquesta base de dades s'ha fet, en primera instància, a partir del buidatge de les obres i fonts següents: *Larousse català*; *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans*; *Diccionari biogràfic Albertí*; *Diccionari dels escriptors catalans* de F. Torres Amat; *Gran enciclopèdia catalana*; *Gran enciclopèdia de València*; *Gran enciclopèdia de Mallorca*; *Diccionari d'història de Catalunya* d'Edicions 62, i la *Base de dades d'història local* de la Universitat Autònoma de Barcelona.

2. Per tal d'afinar, completar i categoritzar aquesta base de dades s'han fet informes científics *territorials* i *temàtics* a càrrec dels especialistes següents: Joan Becat (Universitat de Perpinyà), sobre la Catalunya del Nord i

Andorra; Antoni Furió (Universitat de València), sobre el País Valencià; Antoni Marimon (Universitat de les Illes Balears), sobre les Illes; Joaquim Monclús (Universitat de Barcelona), sobre la Franja; Enric Pujol, sobre el Principat; Antoni Riera (Universitat de Barcelona), sobre la historiografia medieval; Fernando Sánchez Marcos (Universitat de Barcelona), sobre la historiografia de l'època moderna, i Josep Termes, sobre l'època contemporània.

3. S'ha demanat assessorament científic a la International Commissions for the History and Theory of Historiography per resoldre problemes metodològics i homologar el *Diccionari* en l'àmbit de la comunitat científica internacional. El butlletí número 3 (març de 1999) de l'esmentada Comissió va oferir una notícia sobre els treballs d'elaboració del *Diccionari*.

4. S'ha procedit a confeccionar uns criteris força detallats per a la redacció de les veus, els quals prioritzen els elements qualitius i de judici per damunt dels merament descriptius. Així mateix, s'han precisat unes normes d'estil per a l'elaboració dels articles.

5. Finalment s'ha procedit a seleccionar les veus del *Diccionari*, a assignar-los un rang, una extensió i un autor responsable de fer-les. Cal precisar que la nòmina de veus d'historiadors —la més nombrosa del *Diccionari*— incorpora polítics, literats, arxivers, etc. que, si bé no s'han dedicat de manera exclusiva o preferent a la tasca d'historiador, sí que han fet aportacions significatives com a investigadors, divulgadors, teòrics, mecenes o patrons d'institucions. Altrament, no s'han descuidat els historiadors no originaris dels Països Catalans que han dedicat part o la totalitat de les seves recerques a l'àmbit català, com també els que amb el seu mestratge i les seves propostes teòriques i metodològiques han influït en el desenvolupament de la ciència històrica a casa nostra. També, cal dir que, per als historiadors vius, s'ha adoptat el criteri d'incloure els nascuts fins l'any 1940, en considerar que aquests ja tenen una trajectòria suficientment llarga per a ser avaluada convenientment.

Aquesta tasca complexa de selecció, categorització i assignació de les veus del *Diccionari* s'ha dut a terme mitjançant reunions de treball en les quals l'equip de direcció ha comptat amb el suport i l'assessorament dels especialistes *temàtics* i *territorials* abans esmentats, com també d'altres que han orientat l'equip en camps o veus més concretes.

De les característiques d'aquest projecte, cal esmentar finalment que el termini previst per a l'execució és l'any 2002 i que, per possibilitar-ho

econòmicament i editorialment, l'equip de direcció ha signat convenis amb el Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Girona, l'Ajuntament de Girona, el Vicerectorat d'Investigació de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Federació Catalana de Caixes d'Estalvi i la Gran Enciclopèdia Catalana.

Derivacions de futur

La publicació d'aquest diccionari d'història de la historiografia catalana no vol ser, però, el punt final d'aquest projecte; ben al contrari, entenem que ha de constituir una plataforma per al desenvolupament d'una sèrie d'iniciatives i publicacions que permetin afermar una línia de recerca sobre la història de la historiografia catalana. Així, la base de dades disponible ha de continuar viva i s'ha de completar amb els historiadors més recents, cosa que ha de permetre en un futur pròxim elaborar un volum annex al *Diccionari* que cobreixi els historiadors catalans nascuts amb després de l'any 1940.

En segon lloc, un objectiu del grup impulsor d'aquest projecte és organitzar un congrés internacional sobre la història de la historiografia catalana que serveixi de lloc de trobada per als historiadors catalans i internacionals dedicats a la història de la historiografia; trobada científica que, a més de presentar l'estat actual de les investigacions de la història de la historiografia, hauria de fixar prioritats, línies fortes de recerca, propostes metodològiques, etc. per al desenvolupament dels estudis historiogràfics a casa nostra. Altrament, aquest congrés hauria de ser un instrument per establir lligams científics i institucionals sòlids entre la comunitat d'investigadors catalans dedicats a la història de la historiografia i les institucions i els estudiosos internacionals. A més a més, aquesta xarxa d'investigadors catalans, consolidada institucionalment, hauria de promoure l'edició d'una revista especialitzada que donés a conèixer la producció pròpia, que servís d'eina per a la crítica i la reflexió historiogràfica i que fomentés l'intercanvi i la relació amb altres comunitats d'estudiosos.

Finalment, el desenvolupament d'aquestes iniciatives i línies de treball hauria de portar a l'elaboració d'una història de la historiografia catalana que, d'una manera àmplia i completa, reflectís l'evolució de la nostra historiografia.